

УДК 371.14

**МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ У СИСТЕМІ НАУКОВО-
МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ КОЛЕДЖУ**

В. В. Деміденко

*Державний вищий навчальний заклад «Куп'янський
автотранспортний коледж» (Куп'янськ, Харківська область, Україна)
E-mail: demidenko_victor@mail.ru*

**TEACHERS PROFESSIONAL-PEDAGOGICAL COMPETENCE
DEVELOPMENT MODEL IN THE COLLEGE SCIENTIFIC
AND METHODOLOGICAL WORK SYSTEM**

V. V. Demidenko

*State Higher Educational Institution "Kupiansk Motor Transport College"
(Kupiansk, Kharkiv region, Ukraine)*

Схарактеризовано сучасний стан наукової розробки проблеми розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів, вказано на необхідність вдосконалення системи неперервної педагогічної освіти для досягнення відповідності сучасним вимогам. Розроблено й обґрунтовано модель розвитку професійної компетентності викладачів у системі науково-методичної роботи коледжу, яка складається зі взаємопов'язаних блоків: нормативно-цільового (містить цільову складову, нормативно-правове та наукове забезпечення); організаційно-змістового, що передбачає послідовні етапи (підготовчий, основний, результуючий) розвитку складників професійно-педагогічної компетентності викладачів (ціннісно-етичного, когнітивного, функціонального, індивідуально-психологічного); діагностичного, який виявляє успішність функціонування розробленої моделі, базується на визначених критеріях

(мотиваційний, змістовий, особистісний) і показниках розвиненості професійно-педагогічних знань, умінь і навичок та професійно значущих особистісних якостей за рівнями – початковий, достатній, високий.

Ключові слова: компетентність, професійно-педагогічна компетентність, викладач, модель, розвиток, науково-методична робота, коледж, складник, етап.

Постановка проблеми. Сучасні процеси модернізації системи освіти України відбуваються в контексті переходу до повномасштабної реалізації ідеї освіти впродовж життя. Зазначене вимагає інтенсивної перебудови системи неперервної педагогічної освіти, адже саме педагогічні кадри покликані виховувати в молодого покоління здатність і готовність до пожиттєвого навчання, самоосвіти й самовдосконалення.

У зв'язку з цим постає проблема вдосконалення професійно-педагогічної компетентності викладацького корпусу всіх без винятку навчальних закладів, зокрема в системі післядипломної освіти, невід'ємним складником якої є науково-методична робота, здійснювана на базі навчальних закладів у міжкурсний період.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Питання професійно-педагогічної компетентності вчителя й викладача досліджувалися в різних аспектах. Так, у працях С. Вітвицької, М. Жалдака, В. Лозової, Н. Никандрова та інших дослідників розробляються вимоги до загальної педагогічної підготовки майбутніх освітян. Зміст педагогічної освіти досліджується у працях А. Бойко, М. Євтуха, І. Зязюна, В. Лугового, П. Підласого та ін. Умови формування особистості вчителя й викладача, його професійної та педагогічної культури досліджувалися В. Гриньовою, В. Євдокимовим, Н. Кузьміною, А. Марковою, І. Прокопенком, С. Сисоевою, В. Сластьоніним та ін.

Різноманітні проблеми післядипломної педагогічної освіти розкриваються в дослідженнях М. Боритка, Н. Клокар, В. Маслова, В. Олійника, Н. Протасової, Т. Сорочан та ін. Зокрема, створення умов для забезпечення професійного зростання педагогів досліджується в працях М. Берулави, Є. Бондаревської, Н. Ваганової, І. Кобзенко, Г. Корнетова, В. Семиченко, В. Серикова та ін.

Утім, проблема розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів коледжу в процесі післядипломної освіти, зокрема в науково-

методичній роботі навчального закладу, не знайшла досі вичерпного теоретичного аналізу та практико-методичного розв'язання.

Мета статті полягає в обґрунтуванні моделі розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів у системі науково-методичної роботи коледжу.

Виклад основного матеріалу. В основу нашого дослідження покладено визначення професійно-педагогічної компетентності як інтегративного особистісного утворення на засадах теоретичних знань, практичних умінь, значущих особистісних якостей та досвіду, що зумовлюють готовність викладача до виконання професійно-педагогічної діяльності та забезпечують високий рівень її самоорганізації [5, с. 6].

Отже, *метою* створюваної нами моделі є розвиток професійно-педагогічної компетентності викладачів коледжу як інтегративного особистісного утворення. Досягнення означеної мети в процесі науково-методичної роботи навчального закладу має базуватися на низці нормативних документів, що регламентують освітню діяльність і всі аспекти функціонування освітньої установи. До таких відносимо: Конституцію України, Закони України «Про вищу освіту», «Про освіту», Концепцію розвитку неперервної педагогічної освіти, проект Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років, галузеву Концепцію розвитку неперервної педагогічної освіти, Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності тощо.

Наукове забезпечення, теоретико-методологічний фундамент створюваної моделі утворює низка наукових підходів: загальнонаукових (системний) та конкретно наукових (гуманістичний, аксіологічний, компетентнісний, середовищний, особистісно-орієнтований, особистісно-діяльнісний тощо). При цьому:

системний підхід забезпечує цілісність моделі розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів, структурні та функціональні зв'язки її складників;

гуманістичний підхід ставить у центр всієї діяльності людину як унікальну особу зі своїми індивідуальними особливостями й потребами та дозволяє створювати умови для щонайповнішого розвитку особистості, у тому числі в професійно-педагогічній сфері;

аксіологічний підхід спрямовує на дослідження ціннісно-мотиваційної основи професійно-педагогічної діяльності викладачів коледжу;

компетентнісний підхід закладає теоретичне підґрунтя розробки моделі розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів, дозволяє визначити суть, структуру, педагогічні умови формування досліджуваної компетентності тощо;

середовищний підхід створює умови для проектування стимулювального професійно-педагогічного середовища навчального закладу, що має сприяти розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів;

особистісно-орієнтований підхід орієнтує на вироблення в кожного викладача суб'єктної позиції по відношенню до свого особистісно-професійного вдосконалення, розвитку своєї професійно-педагогічної компетентності;

особистісно-діяльнісний підхід наголошує на важливості активності особистості в процесі професійного самовдосконалення, адже будь-які особистісні зрушення можливі лише за умови активної діяльності індивіда.

Перелічені мета, нормативна база, наукові підходи утворюють *нормативно-цільовий блок* моделі розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів у системі науково-методичної роботи коледжу [див. рис. 1].

Наведене вище визначення професійно-педагогічної компетентності дає підстави для виокремлення її структурних складників. Узагальнюючи наявні напрацювання щодо структури компетентності [1; 6; 7 та ін.], вважаємо доцільним виокремити чотири структурні складники досліджуваного феномену: ціннісно-етичний (ціннісне ставлення як мотив здійснюваної професійно-педагогічної діяльності, гуманне ставлення до учнів, колег, прийняття й дотримання етичних норм педагогічної професії тощо), когнітивний (знаннява основа педагогічної діяльності), функціональний (професійно-педагогічні вміння, навички, досвід), індивідуально-психологічний (професійно значущі особистісні якості, здатність до рефлексії власної педагогічної діяльності, здатність до професійного самовдосконалення тощо).

Кожен із зазначених структурних складників, як і компетентність у цілому, проходить у своєму становленні й розвитку низку взаємопов'язаних етапів. У контексті науково-методичної роботи коледжу, де не всі викладачі мають базову педагогічну освіту, маємо підстави виокремити підготовчий, основний та результуючий етапи.

З певною часткою умовності можна визначити зміст роботи на кожному з цих етапів:

на *підготовчому* має відбуватися діагностика сформованості складників професійно-педагогічної компетентності кожного викладача і на цій основі – проектування індивідуальної програми професійно-педагогічного самовдосконалення; розвиток мотивації викладачів до вдосконалення своєї професійно-педагогічної компетентності, актуалізація в них професійних та загальнолюдських гуманістичних цінностей;

на *основному* етапі формується (удосконалюється) система професійно-педагогічних знань, умінь, навичок, цілеспрямовано збагачується педагогічний досвід, зміцнюється рефлексивна педагогічна позиція викладачів;

результуючий етап підсумовує процес реалізації моделі розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів і надає інформацію для корекції (за необхідності). Одним з важливих завдань результуючого етапу є розвиток умінь викладачів здійснювати рефлексію професійної поведінки.

Наведена характеристика етапів не означає, що якийсь з них сприяє розвитку лише одного чи двох складників професійно-педагогічної компетентності викладачів. Удосконалення всіх складників відбувається неперервно, хоча, можливо, й не абсолютно рівномірно.

Реалізація змісту кожного з етапів розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів у системі науково-методичної роботи коледжу буде ефективною за умови створення й дотримання низки педагогічних умов.

Оскільки професійно-педагогічна компетентність – суто індивідуальне особистісне утворення, зміст роботи має бути теж суто індивідуальним для кожного викладача з урахуванням його освіти, досвіду, індивідуальних особливостей, уподобань, стилю педагогічної діяльності тощо. Отже, першою педагогічною умовою вважаємо *розробку й реалізацію індивідуальних програм* розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів.

Рис. 1. Модель розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів у системі науково-методичної роботи коледжу

Другою умовою вважаємо *створення стимулювального професійно-педагогічного середовища* навчального закладу.

У контексті нашого дослідження освітнє середовище коледжу ми розуміємо як простір взаємодії різноманітних підсистем, утворених учасниками освітньо-виховного процесу: адміністрація – педагогічний колектив, педагогічний колектив – студентський колектив, педагогічний колектив – викладач, викладач – викладач, викладач – студентська група, викладач – студент, студентська група – студент, студент – батьки, викладач – батьки студента тощо.

Вивчення особливостей взаємовідносин, що складаються між учасниками освітньо-виховного процесу, структурними підрозділами, об'єднаннями викладачів уможливило висунення припущення про співіснування та взаємодію в коледжі двох середовищ:

- цілісного освітнього середовища, утвореного взаємозв'язками та взаємодією всіх перелічених вище учасників освітньо-виховного процесу;
- внутрішнього професійно-педагогічного середовища, утвореного взаємозв'язками та взаємодією адміністрації, структурних підрозділів та педагогічного колективу.

Аналіз нормативної документації, що регламентує функціонування професійного коледжу, дав змогу виокремити у внутрішньому професійно-педагогічному середовищі коледжу також низку структурних підсистем, безпосередньо дотичних до розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів. До таких нами віднесено навчальний і навчально-виробничий відділи, а також методичні об'єднання викладачів [4].

Третьою педагогічною умовою вважаємо *тісну співпрацю професійно-педагогічного та цілісного освітнього середовища* навчального закладу. Особливо це стосується результуючого етапу розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів.

У процесі розробки системи моніторингу процесу розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів ми виходили насамперед з тих позицій, що досліджувана компетентність є запорукою якості професійної діяльності педагогів, яка, у свою чергу, виступає як здатність задовольняти потреби основних споживачів освітніх послуг. Тож до оцінювання професійно-педагогічної компетентності викладачів нами були залучені, поряд з адміністрацією та педагогічним колективом коледжу, студенти та їх батьки.

Було розроблено систему критеріїв оцінювання рівня розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів представниками кожної з цих груп учасників освітньо-виховного процесу коледжу [2].

Так, оцінюванню представниками адміністрації підлягають: рівень теоретичної підготовки з дисципліни; рівень практичної підготовки з дисципліни; результативність роботи (участь студентів у олімпіадах, конкурсах та інших заходах, які відбулися у міжтестастійний період); наявність власних методик викладання, педагогічних технологій, методичних розробок тощо; участь у поширенні інноваційного педагогічного досвіду (організація і проведення семінарів, конференцій, педагогічних читань, публікацій, видань тощо); рівень відкритих занять, заходів, які проводив викладач в міжтестастійний період; внесок у створення (поповнення) матеріально-технічної бази коледжу (кабінету); допомога колегам по роботі; рівень виконавчої дисципліни; рівень загальної культури.

Члени предметних комісій та інші колеги по роботі оцінюють: наукове обґрунтування досвіду роботи, застосування педагогічних інновацій та технологій; розробку та видання методичних рекомендацій, посібників, підручників у міжтестастійний період; поширення і впровадження інноваційного педагогічного досвіду; надання практичної допомоги колегам по роботі, молодим викладачам; участь у семінарах, педагогічних читаннях, конференціях тощо; ефективність та результативність роботи в предметній комісії; рівень виконавчої дисципліни; ефективність роботи з батьками студентів; авторитет серед студентів; внесок у створення (поповнення) матеріально-технічної бази коледжу (кабінету); наявність моральних якостей (порядність, чесність та ін.); рівень загальної культури.

Студенти залучаються до оцінювання: вміння викладача стимулювати пізнавальний інтерес на заняттях; вміння викладача цікаво організувати роботу гуртка, секції, факультативу; глибини знань, які дає викладач з дисципліни; ерудиції викладача; свідомості дисципліни на заняттях; об'єктивності оцінювання навчальних досягнень студентів; вимогливості викладача по відношенню до себе; справедливості педагога по відношенню до інших людей; психологічного клімату на заняттях; авторитету педагога в студентському середовищі.

Батьки студентів оцінюють: ступінь своєї задоволеності рівнем розвитку пізнавального інтересу студента по відношенню до навчального

предмета, який веде викладач; вплив викладача на становлення особистості їхньої дитини; зацікавленість студента в роботі секції, гуртка, факультативу, які веде викладач; об'єктивність та уважність ставлення викладача до їхньої дитини; уважність та демократичність викладача по відношенню до них як до батьків студента; рівень загальної культури викладача [3].

Перелічені структурні складники професійно-педагогічної компетентності, етапи та педагогічні умови її розвитку утворюють *організаційно-змістовий блок* проєктованої моделі.

Задіяні на підготовчому та результуючому етапах діагностичні методики, прийоми оцінювання, розроблені критерії, показники та рівні сформованості складників утворюють *діагностичний блок* спроектованої нами моделі розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів у системі науково-методичної роботи коледжу.

Висновки. Неперервність особистісно-професійного розвитку, зокрема розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів коледжу має забезпечуватися цілеспрямованістю та системністю науково-методичної роботи, здійснюваної в міжкатестатійний період. Нами розроблено й схарактеризовано модель розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів у системі науково-методичної роботи коледжу, яка надасть можливість вирішувати комплекс завдань неперервного професійного вдосконалення педагогів. **Перспективи подальших розвідок** пов'язані з експериментальною перевіркою запропонованої моделі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойчук Ю. Д. Компетентнісний підхід як основа модернізації сучасної освіти / Бойчук Ю. Д. // Освітній простір. Глобальні, регіональні та інформаційні аспекти : наук. метод. журн. — Чернівці : Черемош, 2013. — Вип. 13. — С. 130-135.

2. Деміденко В. В. Оцінювання професійної компетентності викладачів автотранспортного коледжу / Деміденко В. В. // Науково-практичні аспекти психології та педагогіки : матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, Україна, 13–14 липня 2012 року). — Харків : Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2012. — С. 49–52.

3. Деміденко В. В. Розробка програми розвитку професійно-педагогічної компетентності в системі післядипломної освіти / В. В. Деміденко // Засоби

навчальної та науково-дослідної роботи : зб. наук. праць / за заг. ред. проф. В. І. Євдокимова і проф. О. М. Микитюка. — Вип. 43. — Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2014. — С. 68–81.

4. Деміденко В. В. Середовищний підхід до розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів коледжу / В. В. Деміденко // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : зб. наук. праць / за заг. ред. проф. В. І. Євдокимова і проф. О. М. Микитюка. — Вип. 42. — Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2014. — С. 51-59.

5. Карпова Л. Г. Формування професійної компетентності вчителя загальноосвітньої школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «теорія і методика професійної освіти» / Карпова Лариса Георгіївна — Харків, 2004. — 21 с.

6. Рогов Е. И. Роль установки в формировании компетенций магистров образования [Электронный ресурс] / Рогов Е. И. — Режим доступа : http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2010/Pedagogica/63545.doc.htm.

7. Юр'єва К. А. Компетенція, компетентність, міжкультурна компетентність учителя: сутність і зміст / К. А. Юр'єва, О. М. Тіщенко // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : зб. наук. праць / за заг. ред. проф. В. І. Євдокимова і проф. О. М. Микитюка. — Вип. 42. — Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2014. — С. 169-182.

Деміденко В. В. Модель развития профессионально-педагогической компетентности преподавателей в системе научно-методической работы колледжа. Охарактеризовано сoвременное состояние научной разработки проблемы развития профессионально-педагогической компетентности преподавателей, указано на необходимость совершенствования системы непрерывного педагогического образования для достижения соответствия современным требованиям. Разработана и обоснована модель развития профессиональной компетентности преподавателей в системе научно-методической работы колледжа, которая состоит из взаимосвязанных блоков: нормативно-целевого (содержит целевую составляющую, нормативно-правовое и научное обеспечение); организационно-содержательного, предусматривающего последовательные этапы (подготовительный, основной, результирующий) развития компонентов профессионально-педагогической компетентности преподавателей (ценностно-этического, когнитивного, функционального, индивидуально-психологического); диагностического, который выявляет успешность функционирования разработанной модели, базируется на определенных критериях (мотивационный, содержательный, личностный) и показателях развитости профессионально-педагогических

знаний, уменій и навyków и професіонально значимых личностных качеств по уровням – начальный, достаточный, высокий.

Ключевые слова: компетентность, профессионально-педагогическая компетентность, преподаватель, модель, развитие, научно-методическая работа, колледж, компонент, этап.

Demidenko V. V. Teachers professional-pedagogical competence development model in the college scientific and methodical work system. The article has reviewed the contemporary state of scientific development of professional pedagogical competence of teachers; the necessity to improve the system of continuous pedagogical education to successfully meet the latest requirements has been indicated. The model of teachers' competence growth in the system of scientific methodical work of the college has been elaborated and proved, the system consists of interdependent blocks: standard-purpose (contains purpose component, legal and regulatory and scientific provision); organizational-content, that foresees successive stages (preparatory, main, resulting) of development (value-ethical, cognitive, functional, individual-psychological); diagnostic which indicates successfulness of the developed model functioning, it is grounded on specified criteria (motivational, content, personal) and on indices of professional pedagogical knowledge maturity, abilities and skills as well as professionally meaningful personal characteristics according to the levels – elementary, satisfactory, high.

Key words: competence, professional-pedagogical competence, teacher, model, development, scientific-methodical work, college, component, stage

REFERENCES

1. Boychuk Yu. D. Kompetentnisnyj pidhid jak osnova modernizacii' suchasnoi' osvity. [Competence approach as a basis for the modernization of modern education] / Boychuk Yu. D. // Osvitniy prostir. Hlobal'ni, rehional'ni ta informatsiyini aspekty: nauk. metod. zhurn. — Chernivtsi : Cheremosh, 2013. — Vyp. 13. — S. 130-135.

2. Demidenko V. V. Otsinyuvannya profesiynoyi kompetentnosti vykladachiv avtotransportnoho koledzhu / Demidenko V. V. // Naukovo-praktychni aspekty psykholohiyi ta pedahohiky : materialy nauk.-prakt. konf. (m. Kharkiv, Ukrayina, 13–14 lypnya 2012 roku). — Kharkiv : Skhidnoukrayins'ka orhanizatsiya «Tsentr pedahohichnykh doslidzhen'», 2012. — S. 49–52.

3. Demidenko V. V. Rozrobka prohramy rozvytku profesiyno-pedahohichnoyi kompetentnosti v systemi pislyadyplomnoyi osvity / V. V. Demidenko // Zasoby navchal'noyi ta naukovo-doslidnoyi roboty : zb. nauk. prats' / za zah. red. prof.

V. I. Yevdokymova i prof. O. M. Mykytyuka. — Vyp. 43. — Kharkiv : KhNPU imeni H. S. Skovorody, 2014. — S. 68–81.

4. Demidenko V. V. Seredovyščnyj pidchid do rozvytku profesijno-pedahohičnoï kompetentnosti vykladačiv koledžu / V. V. Demidenko // Zasoby navčal'noï ta naukovo-doslidnoï roboty : zb. nauk. prac' / za zah. red. prof. V.I. Jevdokymova i prof. O.M. Mykytjuka. — Vyp. 42. — Kharkiv : KhNPU imeni H. S. Skovorody, 2014. — S. 51-59.

5. Karpova L. H. Formuvannja profesijnoï kompetentnosti včytelja zahal'noosvitn'oï školy : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : spec. 13.00.04 «teorija i metodyka profesijnoï osvity» / Karpova Larysa Heorhiïvna — Kharkiv, 2004. — 21 s.

6. Rohov E. Y. Rol' ustanovky v formyrovannii kompetentsiiy mahistrov obrazovaniya [Elektronnyi resurs] / Rohov E. Y. — Rezhym dostupa : http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2010/Pedagogica/63545.doc.htm.

7. Yuryeva K. A. Kompetencija, kompetentnist', mižkul'turna kompetentnist' učytelja: sutnist' i zmist / K. A. Yuryeva, O. M. Tiščenko // Zasoby navčal'noï ta naukovo-doslidnoï roboty : zb. nauk. prac' / za zah. red. prof. V. I. Jevdokymova i prof. O. M. Mykytjuka. — Vyp. 42. — Kharkiv : KhNPU imeni H. S. Skovorody, 2014. — S. 169-182.